

Türkiye’de psikiyatrik rehabilitasyonla ilgili yasal düzenlemeler

Erhan KURT

Uzm.Dr., Bakırköy RSHH, İSTANBUL

GİRİŞ

Genel olarak ülkemizde, özürllü alanında yapılan yasal düzenlemeler oldukça yeterli ve hatta ileri düzeydedir. Sorun daha çok işleyiş, mali kaynak, mali kaynakların dağılımı, yasal düzenlemelerin sağladığı haklara ulaşım, bu alanda hizmet verenlerin sayı ve nitelik açısından yeterliliği ve asıl konumuz itibariyle, ruhsal özürllülerin hizmet almasındaki engeller olarak sayılabilir.

Yasal düzenlemelerimiz içinde ruhsal özürllülerin rehabilitasyonu için özel yasa ve yönetmelikler yoktur, bu konudaki haklar özürllülerle ilgili mevzuat içinde değerlendirilmiştir. Ancak bu mevzuat içinde de rehabilitasyon genellikle bakımla birlikte anılmıştır.

Özürllü denince akla ilk gelen zihinsel ve fiziksel özürllülerdir, bunların dışında da özürllü bulunduğu mevzuatta kuramsal olarak olmakla birlikte, uygulayıcıların tutumu tamamen böyle değildir.

Türkiye’de şizofreni hastalarının rehabilitasyonu ihmal edilmekle birlikte, bu günlerde gerek meslek camiamız, gerekse ilgili kurumlar nezdinde güncel hale gelmiş, birtakım çabalara girilmiştir.

Sonraki bölümde konumuzla ilgili yasal düzenlemeler tek tek ele alınıp değerlendirilecektir.

ÖZÜRLÜLER KANUNU

01.07.2005’te kabul edilen 5378 sayılı ‘Özürllüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’ özürllülüğün tanımı, sınıflandırılması, özürllülerin bakımı, rehabilitasyonu, eğitilmesi, istihdamı ve verilecek diğer hizmetlerle ilgili genel bir çerçeve çizmiş ve özürllülerin haklarını güvence altına almıştır. Bu kanunun özellikle özürllülüğün tanımı, rehabilitasyon ve bakımla ilgili bazı bölümleri şu şekildedir:

Amaç

MADDE 1. Bu Kanunun amacı; özürllülüğün önlenmesi, özürllülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır.

Tanımlar

MADDE 3.

a) **Özürllü:** Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi,

f) **Korumalı işyeri:** Normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan özürllüler için mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla Devlet tarafından teknik ve mali yönden desteklenildiği ve çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği işyerini,

h) **Rehabilitasyon:** Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle oluşan özür ortadan kaldırmak veya özürllülüğün etkilerini mümkün olan en az düzeye indirmek, özürllüye yeniden fiziksel, zihinsel, psikolojik, ruhsal, sosyal, mesleki ve ekonomik yararlılık alanlarında başarabileceği en üst düzeyde yetenekler kazandırarak; evinde, işinde ve sosyal yaşamında kendine ve topluma yeterli olabilmesi ve özürllünün toplum ile bütünleşmesi, ayrımcılığa karşı tüm tedbirlerin alınması amacıyla verilen koruyucu, tıbbi, melseki, eğitimsel, rekreasyonel ve psikososyal hizmetler bütünü ifade eder.

Bakım

MADDE 6. Özürllü kişilerin yaşamlarını öncelikle buldukları ortamda sağlık, huzur ve güven

52 Türkiye’de psikiyatrik rehabilitasyonla ilgili yasal düzenlemeler

içinde sürdürmesi, toplum içinde kendi kendilerini idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonlarının yapılması, bunlardan ihtiyacı olanların geçici veya sürekli bakım altına alınması veya bunlara evde bakım hizmeti sunulması esastır.

Mesleki rehabilitasyon

MADDE 13. Özürlülerin yetenekleri doğrultusunda yapabilecekleri bir işte eğitilmesi, meslek kazandırılması, verimli kılınarak ekonomik ve sosyal refahının sağlanması amacıyla mesleki rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasının sağlanması esastır. Gerçek veya tüzel kişilerce açılacak olan özel mesleki rehabilitasyon merkezleri, yetenek geliştirme merkezleri ve korumalı işyerlerinin değişik tipleri ile özel işyerlerinde bireylerin bireysel gelişimleri ve yeteneklerine uygun iş veya becerilerini geliştirici tedbirler alınır. Bu alandaki hizmetler ihtiyaçlara göre iş ve meslek analizi yapılarak hizmet satın alınması suretiyle temin edilebilir. Sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri belediyeler tarafından da verilir.

SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU (SHÇEK) KANUNU VE YÖNETMELİKLER

24.05.1983’te kabul edilen 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ‘özürlüler’ tanımında ‘ruhsal özürlüler’i de hizmet verilecek kişiler içinde saymıştır. Bununla birlikte SHÇEK geleneksel olarak daha çok bedensel ve zihinsel özürlü grubuna hizmet vermiştir. Ruhsal özürlüler alanında verilecek hizmetler konusunda deneyimleri ve yönelimleri görece azdır. 23.10.2007’de yayımlanan **Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik** incelendiğinde öne çıkan kısımlar şöyledir:

Kapsam

MADDE 2. (1) Bu Yönetmelik, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarı bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3’ünden daha az olan bakıma muhtaç özürlüleri, bu özürlülere verilecek bakım hizmetlerini, hizmetlerin ücretlendirilmesini ve ücretlerin ödenmesini kapsar.

Tanımlar

MADDE 4. (1) Bu Yönetmelikte geçen;
c) **Bakıma muhtaç özürlü:** Bu Yönetmeliğin uygulanmasında, özürlülük sınıflandırmasına göre ağır özürlü olduğu belgelendirilenlerden; günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini **Anatolian Journal of Psychiatry 2008; 9(suppl.1):51-57**

önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olduğu, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3’ünden daha az olduğu bakım raporu ile tespit edilen kişilerdir.

23.10.2007’de yayımlanan ‘**Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği ve Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmi Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği**’ incelendiğinde aşağıdaki konular göze çarpmaktadır. Yönetmeliklerin adında her ne kadar ‘bakım’ konusuna vurgu yapılsa da, aslında rehabilitasyon da bu başlık altında düşünülmüş; bakım ve rehabilitasyon birlikte planlanmıştır. Yani bakım merkezlerinin rehabilitasyon görevi de vardır. Bu alanda yönetmeliklerin amir hükümleri aşağıdaki gibidir:

MADDE 32. 2. fıkra;

b) Psiko-sosyal destek hizmetleri;

1) Bakıma muhtaç özürlü ailesinin, özürlüyü ve özür durumunu kabullenmesine, bilgilendirilmesine yönelik kişisel veya grup çalışması yöntemiyle verilecek hizmetleri,

2) Bakıma muhtaç özürlünün özrünü, mevcut durumunu ve yerleştirildiği ortamı kabullenmesine, bilgilendirilmesine ve gelişim alanlarında desteklenmesine yönelik kişisel ve grup çalışması yöntemiyle verilecek hizmetleri,

3) Özürlü ve ailesinin sosyal hakları ve mevcut kaynakların kullanılmasına yönelik kişisel ve grup çalışması yöntemiyle verilecek hizmetleri,

4) Özürlünün bağımsız yaşama, sosyal hayata uyumuna ve katılımına yönelik sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler ile düzenlenecek bu tür etkinliklere katılabilmesi için refakat hizmetleri,

5) Özürlünün terk edilme, ret edilme, özür durumunu kabullenememe, ümitsizlik, intihar etme, yalnızlık, sevgisizlik gibi olumsuz duygulardan kurtarılmasına ve depresyon ve stres gibi durumların yaşanmasının engellenmesine yönelik kişisel veya grup çalışması yöntemiyle verilecek hizmetler gibi psiko-sosyal destek hizmetlerini içerir.

Genelgeler

SHÇEK 17.04.2007’de bir genelge yayımlayarak ‘bakıma muhtaç özürlü’ tanımı içinde geçen ‘günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gerekleri’,

'önemli ölçüde yerine getirememesi' ve 'başkasının yardımı ve bakımına muhtaç olma' ibarelerine açıklık getirme gereksinmesi hissetmiştir. 'Günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gerekleri' ifadesi:

- Öz bakım gereksinmelerini giderebilmeyi (beden temizliğini yapabilmeyi, tuvalet ve beslenme gereksinmesini giderebilmeyi, tuvalet sonrası temizliğini yapabilmeyi)
- Güvenlikte olmayı (kendisine ve çevresine zarar verme riskinin olmamasını, tehlike anında tehlikede olduğunu algılayabilmesini, tehlikeden kurtulmak için çaba gösterebilmeyi)
- Hareket edebilir olmayı (yürüyebilmek, giyinip-soyunabilmek, merdiven inip çıkabilmek gibi kaba motor etkinliklerini)
- Ev işlerini ve idaresini yapabilmeyi (bir evde kendi başına yalnız ve başkasının yardımı olmadan yaşayabilmeyi, alışveriş yapabilmeyi, yemek pişirebilmeyi, evi temizleyebilmeyi, bulaşık ve çamaşır yıkayabilmeyi, sobasını yakarak ısınabilmeyi) konularını kapsar.

'Önemli ölçüde yerine getirememesi' ifadesi; günlük yaşamın alışılmış, yineleyen gerekleri kapsamında belirtilen etkinliklerden en az birinde başkasına tam bağımlı olmayı veya söz konusu etkinliklerden en az ikisinde başkasına kısmen bağımlı olmayı kapsar.

'Başkasının yardımı ve bakımı' ifadesi ise, 'özürünün yaşamını sürdürebilmesi için günlük yaşamın alışılmış yineleyen gereklerini yapmada veya sağlamada başka kişiye ihtiyaç duymasını kapsar' denilmiştir.

ÖZÜRLÜ SAĞLIK KURULU RAPORU VE ÖNERİLER

Özürülere verilecek bakım ve rehabilitasyon hizmetlerine, sağlık kurulları tarafından verilecek bir rapor dayanak oluşturmaktadır. Bu raporun çerçevesi 'Özürülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik' ile çizilmiştir. Yönetmeliğe göre:

Ağır özürlü: Özür durumuna göre tüm vücut fonksiyon kaybı oranı %50'nin üzerinde olduğu tespit edilen özürülülerden; beslenme, giyinme, yıkanma ve tuvalet ihtiyacını giderme gibi öz bakım becerilerini yerine getirmede, kendi başına hareket etmede veya iletişim kurmada zorluk ya da yoksunluk yaşadığına ve bu becerileri başkalarının yardımı olmaksızın gerçekleştiremeyeceğine tıbbi olarak karar verilen kişiler.'

Ağır özürünün tanımı gerek hastane sağlık kurullarında, gerekse SHÇEK il müdürlüklerinde

çelişkili yorumlara, dolayısıyla özürülülerin mağduriyetine ya da devletin gereksiz maddi kaybına yol açmaktadır. Ayrıca zihinsel, fiziksel ve ruhsal özürlü bütün gruplar tek bir madde altında tanımlanmış, bu da belirsizliğe neden olmuştur. Yönetmelikte 'ağır özürlü' ibaresi geçen yerler 'ağır fiziksel özürlü, ağır zihinsel özürlü, ağır ruhsal özürlü' şeklinde değiştirilmeli ve ayrı tanımlamalar getirilmelidir.

YEREL YÖNETİMLER VE REHABİLİTASYON

5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda konumuzla ilgili düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

BELEDİYE KANUNU

Belediye başkanının görev ve yetkileri

MADDE 38. Belediye başkanının görev ve yetkileri şunlardır:

n) Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürülülere yönelik hizmetleri yürütmek ve özürülüler merkezini oluşturmak.

Belediyenin giderleri

MADDE 60. Belediyenin giderleri şunlardır:

i) Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürülülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar.

Diğer kuruluşlarla ilişkiler

MADDE 75. Belediye, belediye meclisinin kararı üzerine yapacağı anlaşmaya uygun olarak görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda;

c) Kamu Kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, özürlü dernek ve vakıfları, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınmış vakıflar ve 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilir.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU

Büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumlulukları

MADDE 7. Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır:

v) Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işletmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak.

54 Türkiye’de psikiyatrik rehabilitasyonla ilgili yasal düzenlemeler

İlçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve yetkileri şunlardır:

d) Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerden; otopark, spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları yapmak; yaşlılar, özürllüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihi dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak.

Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri

MADDE 18. Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri şunlardır:

m) Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürllülerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere özürllü merkezleri oluşturmak.

Büyükşehir belediyesinin giderleri

MADDE 24. Büyükşehir belediyesinin giderleri şunlardır:

j) Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürllülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu’na dayanılarak 16.08.2006’da **Büyükşehir Belediyeleri Özürllü Hizmet Birimleri Yönetmeliği** yayımlanmıştır. Bu yönetmeliğin ilgili bölümleri şu şekildedir:

Amaç

MADDE 1. (1) Bu Yönetmeliğin amacı; büyükşehir belediyesi ve mücavir alanları içerisinde yaşayan özürllülerin, toplum hayatına katılımını kolaylaştıracak ve toplumsal fırsatlardan özürllü olmayan diğer bireyler gibi eşit faydalanmalarını sağlamak üzere; büyükşehir belediyelerinde özürllülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, bakım, sosyal ve melseki rehabilitasyon hizmetleri verecek olan özürllü hizmet birimlerinin kuruluş, işleyiş ve görevleri ile bu birimde çalışan personelin, yetki, sorumluluk ve görevlerine ilişkin usul ve esaslarını düzenlemektir.

Tanımlar

MADDE 4. (1) Bu Yönetmelikte yer alan:

a) **Bakım:** Durumları gereği toplum içerisinde bağımsız yaşama becerilerini kazanamayan veya kaybeden, rehabilitasyondan yararlandığı halde özel ilgi destek ve korunmaya gereksinim duyan bireylere verilen hizmetleri,

e) **Mesleki rehabilitasyon:** Fiziksel, zihinsel ve duygusal yetersizlik sonucu emniyetli ve uygun bir işe ihtiyacı olan özürllü bireylerin yaşanılan

bölgenin işgücü talebi dikkate alınarak iş ve meslek sahibi olmasını, uygun çalışma becerileri kazanmasını, yerleştirildiği iş yerinde izlenmesi ve uyumu çalışmalarını,

g) **Sosyal rehabilitasyon:** Özürllü bireyin ve ailesinin sosyal hayatta karşılaştığı her türlü sorunlarının tanımlanmasına ve çözümlenmesine yönelik çalışmalarla, özürllü ve ailesinin sosyal hayata katılımlarını amaçlayan çalışmaları,

h) **Toplum temelli rehabilitasyon:** Özürllülerin rehabilitasyonunda halkın sorumluluk alması, hizmet dağılımının geliştirilmesi, eşit fırsatlar sağlanması ve özürllü haklarının iyileştirilmesi ve korunmasını hedefleyen çalışmaları ifade eder.

Özürllü Hizmet Birimi

Birimin görevleri

MADDE 8. (1) Birimin görevleri şunlardır:

c) Üniversiteler, özel kuruluşlar, özürllülere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yaparak özürllülere yönelik toplum temelli rehabilitasyon programlarını uygulamak.

ç) Birime başvuran özürllü ve ailelerine psiko-sosyal danışmanlık ve rehberlik hizmetleri vermek, özürllülükle ilgili konularda eğitilmelerini, bilgilendirilmelerini ve bilinçlenmelerini sağlayıcı konferans, seminer, sempozyum gibi etkinlikler düzenlemek.

ğ) İhtiyaç halinde özürllülerin durumlarına uygun araçlarla buldukları mekanlardan hastane, okul ve rehabilitasyon merkezi gibi yerlere ulaşmalarını sağlamak.

h) Bakıma muhtaç özürllülere ve yaşlılara bakım hizmeti sunmak veya bu hizmeti ilgili mevzuat gereğince satın almak.

Görüldüğü gibi, belediye yasa ve yönetmelikleri son derece kapsamlıdır. Özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi olmak üzere belediyelerin özürllülere yönelik geniş hizmetlerini biliyoruz, ancak bu hizmetler daha çok fiziksel ve zihinsel özürllülere yöneliktir. Ruhsal özürllü olanlara, özellikle şizofreni hastalarına hizmet veren bir işleyiş olduğunu bu kadar rahat söyleyemeyiz.

Bütün bu yasal alt yapıya ve diğer özürllüler alanında birçok hizmet yaşama geçmesine karşın, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Darülaceze Müessesesi bünyesinde açılma hazırlıkları yapılan Psikotik Hastalar Bakım Merkezi ve Bahçelievler Belediyesi ve hastanemiz işbirliği ile yaşama geçmiş olan ve ilerleyen Bahçelievler Psikotik Hastaları Toplumda İzleme Projesi dışında şizofreni hastalarının bakım ve rehabilitasyonu

konusunda henüz belediyelerin üstlendiği somut bir girişim yoktur. Ancak İstanbul Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere, belediyelerin bu konularda hizmete istekli oldukları izlenimini edindik. Yakın gelecekte somut olarak çok çeşitli ve kapsayıcı projeler ortaya çıkabilir.

Kurum olarak bizim temel stratejilerimizden biri, devletin ilgili kurumlarıyla psikiyatrik rehabilitasyon konusunda işbirliğini geliştirmek olmakla birlikte, daha çok yerel yönetimleri işin içine sokmaktır. Çünkü hareket alanları daha geniş, ekonomik kaynaklarını kullanma konusunda daha esnek ve sorunun asıl muhatabı olan hastalar ve aileleriyle doğrudan muhataptırlar. Sonuç itibarıyla siyasi kurumlar olması nedeniyle bölgelerindeki ruhsal hastalığı olanlar ve aileleriyle siyasetçi-seçmen ilişkisi doğrudan kurulmaktadır.

Ayrıca yerel yönetimlerin yasa ve yönetmelikleri derneklerle işbirliğinden söz etmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK) olan şizofreni dernekleri ve vakıflar sisteme katılmalı ve işin içinde olmalıdır. Aslında batı ülkelerinde STK bu tür hizmetlere öncülük etmiş, resmi kurumlar arkasından gelmiştir.

Ülkemizdeki şizofreni dernekleri şimdilik bakım hizmetlerine katkıda bulunmuyor olsa da, rehabilitasyon konusunda yararlı hizmetler görmek ve bunu çok düşük giderlerle ve gönüllülük esasına göre yapmaktadır. Yine de bu hizmetlerin sürdürülebilirliği onlar açısından oldukça zordur. Bu konuda belediye-dernek işbirliği çok iyi bir yöntemdir. Örneğin, Şişli Belediyesi ile Şişli'de hizmet veren Şizofreni Gönüllüleri Dayanışma Derneği işbirliği yapmış ve Şişli Belediyesi onların etkinliklerini bir protokolle destekleme yoluna gitmiştir. Konya Şizofreni Derneği, Konya Büyükşehir Belediyesi ile işbirliği halinde bir rehabilitasyon merkezi kurmuştur. Yukarıda söz edildiği gibi, Belediye Kanunu'nda da dernekler gibi organizasyonlarla işbirliğinin yasal alt yapısı vardır.

ÖZÜRLÜNÜN ÇALIŞMASI

Özürülerin çalışarak yaşamını kazanması istenen bir durumdur. Konumuz rehabilitasyon olduğuna göre, çalışmaktan daha iyi bir rehabilitasyon da yoktur. Aşağıda, özürülerin çalıştırılması ile ilgili mevzuatın bir özeti verilmiştir:

Devlet Memurları Kanunu, İş Kanunu, Özürü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre kurum ve kuruluşlar çalıştırdıkları personele ait kadrolarda %3 oranında özürü çalıştırmak zorundadır.

4857 sayılı İş Kanunu ve Özürü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik'e göre elli ve daha fazla işçi çalıştırılan işyerleri, çalışma gücünün en az yüzde 40'ından yoksun olduğunu özürü sağlık kurulu raporu ile belgelendiren özürüleri %3 oranında istihdam etmek zorundadır.

Kanunun 30'uncu maddesindeki hükümlere aykırı olarak özürü ve eski hükümlü çalıştırmayan işveren veya işveren vekiline çalıştırmadığı her özürü ve çalıştırmadığı her ay için yedi yüz elli milyon lira para cezası verilir.

Özel Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik

5378 sayılı Özürü ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanununun 13'üncü maddesine dayanılarak, en az %40 oranında özürü, Türkiye İş Kur il müdürlüklerine kayıtlı, 15 yaşını bitirmiş olan özürülerin mesleki rehabilitasyonunu amaçlayan 02.05.2006 tarihli bir yönetmelik çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe göre:

Amaç

MADDE 1. (1) Bu Yönetmeliğin amacı; özürülerin yetenekleri doğrultusunda yapabilecekleri bir işte verimli kılınarak ekonomik ve sosyal refahının sağlanması amacıyla kurulacak özel mesleki rehabilitasyon merkezlerinin açılışı, denetlenmesi ve işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Tanımlar

MADDE 4. (1) Bu Yönetmelikte geçen;
a) **Kurs:** Mesleki rehabilitasyon merkezlerinde herhangi bir mesleği olmayan ya da bir mesleği olmakla birlikte mesleğinde iş bulamayan Türkiye İş Kur il müdürlüklerine kayıtlı özürü işsizler veya mesleğinde yeterli olmayan özürüler için düzenlenen mesleki eğitim faaliyetlerini,
ç) **Mesleki rehabilitasyon:** Özürülerin işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan, ilgi ve yeteneklerine uygun mesleklerde yetiştirilerek istihdamlarını kolaylaştırmak ve mesleklerinde ilerlemelerini sağlamak amacıyla devamlı ve koordinasyon içinde sosyal ve tıbbi rehabilitasyon, mesleki rehberlik, mesleğe hazırlık, meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimi, işe yerleştirme ve takibini ifade eder.

56 Türkiye’de psikiyatrik rehabilitasyonla ilgili yasal düzenlemeler

Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik

5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanununun 14’üncü maddesi hükümlerine dayanılarak Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır.

Bu Yönetmeliğin amacı, normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan özürlüler için açılacak, gerekli teknik donanımı devletçe sağlanacak olan işyerlerinin korumalı işyeri statüsü kazanması, işleyişi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Bu yönetmelik, normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan özürlüler için mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla gerçek ve tüzel kişilerce açılan ve açılacak olan işyerlerini kapsar.

Korumalı işyeri: Normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan özürlüler için mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla, Devlet tarafından teknik donanımın sağlandığı ve mali yönden desteklendiği, çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği işyeridir.

Korumalı işyerinde istihdam edilebilmek için; en az %40 oranında zihinsel, ruhsal-duygusal ve davranışsal özürli olmak veya diğer özür gruplarından ise %60 ve üzeri özürli olmak gerekmektedir.

TÜRKİYE PSİKİYATRİ DERNEĞİ RUH SAĞLIĞI YASASI TASLAĞI

Bu yasa taslağının konumuzla ilgili bölümleri aşağıdadır:

Gerekçe:

Türkiye Cumhuriyeti’nin insan haklarına saygılı sosyal bir hukuk devleti olduğu T.C. Anayasası’nda yazılıdır (T.C. Anayasası Madde 2). T.C. Anayasası’nda genel çerçevesi çizilen ve Türk Medeni Kanunu’nda ayrıntıları belirlenen yurttaşlık hakları T.C. yurttaşı olan herkes için geçerlidir (T.C. Anayasası Madde 12). Ruh ve beden sağlığını da içerecek şekilde, herkes maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir (T.C. Anayasası Madde 17). Bu anlamda sağlıklı yaşama hakkı T.C. Anayasası’nca belirlenmiş bir yurttaşlık hakkıdır.

Sağlıklı yaşama hakkı kapsamında ruh sağlığının korunması, bozulduğunda tedavisi ve ruh hastalıklarının yol açtığı yeti yitimlerinin önlenmesi ve rehabilitasyonu kadar, bu hastaların hastanede veya toplum içinde tedavisi ve rehabilitasyonu sürecinde başka hak kayıplarına

uğramalarının önlenmesi de yurttaşlık hakları yönünden temel önemdedir.

Ruh hastalarının haklarının korunması sürecinde temel hedef, hastaların ruh sağlığı kliniklerine olabildiğince kendi istekleriyle yatırılmaları (istemli yatış), daha da iyisi toplum içinde ayakta tedavi ve rehabilite edilmeleridir. Bu nedenle ruhsal hastanın iyileşmesine koşul olarak, zorunlu tedaviden istemli tedaviye, yani bir psikiyatri servisinde özgürlüğü kısıtlanmış bir şekilde yatırılarak tedaviden, özgürlük kısıtlanması gerekmeden yatırılarak ve giderek de toplum içinde ayakta tedaviye yönelmek ana ilkedir.

BÖLÜM I

TEMEL İLKELER

Kapsam:

Madde 2. Bu yasa:

2. Tedavi ve rehabilitasyon konularında bakanlıklardan birine, üniversitelere, özel idarelere, belediyelere bağlı olarak veya vakıf, dernek işletmesi ya da özel işletme olarak ruh sağlığı alanında tedavi ya da rehabilitasyon hizmeti veren bütün kurum, kuruluşları kapsar.

BÖLÜM II

Tanımlar:

Madde 3. Bu yasa metninde kullanılan bazı terimlerin tanımı aşağıdaki gibidir:

7. Toplum temelli ruh sağlığı merkezi: Kuruluş, işlev ve kadro özellikleri bu yasada tanımlanmış, toplum içinde ruh sağlığı tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri vermekle görevli ruh sağlığı kuruluşlarını ifade eder.

BÖLÜM IV

RUH SAĞLIĞI TEDAVİ VE REHABİLİTASYON HİZMETLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Gündüz Hastaneleri

Madde 7. Kendi evinde veya korunaklarda yaşayan ruh hastalarının rehabilitasyonu için toplumsal beceri geliştirme, uğraşı, sanat, sporla tedavi yöntemlerinin ya da meslek edindirme eğitiminin yürütüldüğü, hasta ve ailelerine yönelik eğitim ve tedavi gruplarının uygulandığı hastane eklentisi olarak oluşturulan ortamlardır. Bağlı olduğu ruh sağlığı kliniğince yürütülür.

Toplum ruh sağlığı merkezleri

Madde 8. Ruhsal hastalığı olanların yatırımdan tedavi ve rehabilitasyonlarının yürütüldüğü bir merkezdir. İl ya da ilçede bulunan her ruh sağlığı kliniği yönetiminde en az bir toplum ruh

sağlığı merkezi kurulur. Ruh sağlığı merkezleri toplumun yoğun yaşadığı, merkezi bir yerde, damgalamayı önleyici önlemler alınarak kurulur. Bu merkezlerin kuruluş ve sürdürüm giderleri Sağlık Bakanlığı'nın eşgüdümüyle, belediyeler, üniversite klinikleri, özel idare, vakıf, dernek veya özel hastane tarafından karşılanabilir. Ancak ruh sağlığı hizmetleri bağlı olduğu ruh sağlığı kliniğince, denetimi bu yasanın 11. maddesinde tanımlandığı şekilde sağlık müdür-

lüğüne yerine getirilir. Tedavi ekibinde ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı, çocuk psikiyatrisi uzmanı, psikolog, sosyal çalışmacı, hemşire yer alır. Toplum ruh sağlığı merkezinin sorumlu olduğu bölgedeki ruh hastalarının tedavi ve rehabilitasyonu yürütülür, kayıtları ve düzenli kontrolleri yapılır. Kontrol için muayeneye gelmeyen hasta gerektiğinde merkeze davet edilir. Yatışı gerektiğine karar verilen hastalar hastane kliniğine gönderilir.

YARARLANILAN KANUN, YÖNETMELİK VE GENELGELER

- 5378 Sayılı *Özürülüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*
- *Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununu*
- *Belediye Kanunu*
- *Büyükşehir Belediyesi Kanunu*
- *Büyükşehir Belediyeleri Özürü Hizmet Birimleri Yönetmeliği*
- *Devlet Memurları Kanunu*
- *İş Kanunu*
- *Özel Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik*
- *Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik*
- *Bakıma Muhtaç Özürülülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik*
- *Bakıma Muhtaç Özürülülerine Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği*
- *Bakıma Muhtaç Özürülülerine Yönelik Resmi Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği*
- *Özürülülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürülülerine Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik*
- *Özürü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik*
- *Bakıma Muhtaç Özürü Genelgesi*
- *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*
- *Türkiye Psikiyatri Derneği Ruh Sağlığı Yasası Taslağı*